

SCHRAMMEL IMRE

Gaál István római fotói elé

Gaál István képi látását régóta csodálom. Nem ismerek hazai filmrendezőt, aki olyan nagy hangsúlyt helyezne a látvány formálására. Filmjeinek szinte bármelyik kockáját önmagában is élvezhetjük, olyan aprólékos gondnal válogatja ki a számára fontos részleteket a látvány egészéből. A képkalkoló eszközök mindegyikét fölényes biztonsággal használja, így felvételein a pont, a vonal, a folt, a tónus úgy válik kompozíciós elemmé, ahogy azt a festészet nagyjainál látjuk. Sokszor figyeltem, hogy a kép felületén úgy mozdul el a pont, hogy vonallá lesz, majd a vonal mozgása folttá egészül, hogy aztán visszafelé ismét vonal, majd pont legyen.

Paul Klee híres Bauhaus-előadásaiban építette fel így a kép kompozícióját, magyarázta az elemeire bontott vizuális jelek mozgását a síkon. Gaál István a mozgókép segítségével még a képpé alakulás folyamatába is bepillantást enged, amit természetesen a festők nem tehettek. Gyorsan megjegyzem, nehogy valaki holmi rajzpedagógiai módszertanra gondoljon, filmjein ezeket az analitikus bravúrokat észre sem vesszük. Ezek a film egészében csupán járulékos elemek, amelyek a felvételek szépségével, lírai, drámai vagy éppen elmesélő hangulatával a fő mondanivalót szolgálják. Ezt csak a vizuális nyelvvel foglalkozó szakbarbár képes kiszűrni filmjeit figyelve, mert a látvány egészének lenyűgöző vizualitása felkelti a kíváncsiságát, hogy mitől másak ezek a képek, mint amelyeket általában megszokott.

Így jártam én is. Régi barátság köt Pistához. A dobozi erdőben kezdődött, amikor főiskolás diákként nyári katonai gyakorlatra vezényeltek bennünket, és ott képzőművészek, iparművészek és színészek próbálták együtt elviselni a barbár kínzásokat, melyeket kiképzésnek neveztek. Nos, a gyötrő megaláztatások emlékei elillantak, a barátságok maradtak. A kulturpolitikusok azon igyekezete, hogy az egyes szakmákat elszigetelt aklokba zárják, éppen a katonai szervezésen bukott meg, ugyanis aligha szövődtek volna barátságok egymástól elzárva tanuló hallgatók kö-

Elhangzott a Gaál István fotóiból készült *Változatok Rómára* című kiállítás megnyitóján.

Schrammel Imre

Gaál István

zött. Ezzel azonban felfedeztük azt, amitől a diktatúra félt, hogy a művészet oszthatatlan egész, és a legnagyobbak úgy közlekedtek a műfajok között, mint kertész a tarka réten. A reneszánsz nagyjairól aligha tudnánk megmondani, hogy festők, szobrászok, építésszek vagy ötvösök voltak-e. A képi látás alapjait sajátították el, amely a felsorolt műfajok mindegyikében azonos vagy hasonló. Így fedeztük fel egymás törekvéseiben mi is a hasonlóságot, az azonosságot, ami mindannyiunkat megerősített saját hitében, és továbbrendítette szemléletünk kiteljesedését. Azóta figyelem tehát István érzését a képi világ sajátos gaáli fejlődésében. Természetesen nekem meg kellett tanulnom filmesül látni, neki pedig közös vitáinkban az állókép analízisét kellett figyelembe vennie.

Filmjeit többször is megnéztem, és második-harmadik alkalommal már képes voltam figyelni a képi részletekre, így merészelt megfogalmazni néhány észrevételt.

Most, bár mindegyik alkotására jellemző mindaz, amit eddig mondtam, csupán az utolsókat emelem ki, melyekben a képalkotó képessége a legmagasabb szintre fejlődött. A Bartók-filmjére és a Párizst bemutató alkotására gondolok. A Bartók-filmben (túl a szenzációs vágásokon, mellyel az életrajzban és levelekben megfogható helyszíneket és élethelyzeteket váltja, és szinte szürrealista alkotómódszerrel montírozza egymásba, majd engedi kibontakozni ezekből a lényegi mondanivalót) a képeket, a felejtethetlen erdélyi, hazai, New York-i, svájci tájakat ajánlom figyelmükbe. Felejtethetlen, ahogy a kopott széky kerítésdeszkákon, kapukon végigvezeti szemünket, majd megáll egy öregasszony kérges kezén, szembenéz a ráncos parasztarccal, s közben megengedi, hogy elrepüljön tekintetünk a virágzó, majd sárgulóombok, erdők felett.

Keramikus vagyok. Talán ezért is a teknőben kenyeret dagasztó asszony képét szeretem a legjobban. A puffadó, foszló tésztaduzzanatok ritmikus forgása a fateknőben filmen még soha sem látott plasztikus hatást ad vissza. A legnehezebb feladatok közé tartozik színekkel a tapintható térhatást visszaadni. Igazi mestermunka. A Párizs-filmjében, ha lehet, még tovább ment a képalkotás eszközével. A filmnek a fő mondanivalója a párizsi utcák, terek, hidak, házak, kertek, emberek, eszpresszók, körhinták, tornyok, kémények, árusok, uszályok, sínek meg más utcai jelenetek képi bemutatása. Az öreg házak omló vakolata hirtelen vált át Utrillo egyik festményébe, a Szajna felett Monet párája villan, találkozunk Renoirral, Manet-val,

Matisse-szal, Kleevel, Picassóval és még ki tudja, ki mindenkivel. Minden képhez megkereste a ma is fel-lelhető motívumot úgy, hogy Párizst a festészetten keresztül, az igazi festő szemével mutatja be. Mert Pista, bocsánat, Gaál István valódi festővé érett ebben az alkotásában. Felvevőgéppel fest. Én úgy tekintem ezt a filmet, mint egy fontos állomást a festészet fejlődésében. Kedves közönség! Az én tisztem most nem a filmek bemutatása lenne, de nem tudom ezeket nem említeni. A most itt látható képek tanulmányok a nagy alkotásokhoz. Kérem, nézzék meg, milyen különös gonddal választ ki egy-egy motívumot, és keresi meg annak belső egyensúlyát. Az állóképeken tréningezve tanulta meg a képépítés rejtélyeit. Róma, kedvenc városa csábította történelmi falaival, ókeresztény és reneszánsz épületegyüttesek egyedülálló hangulatával, elegáns lépcsőivel, boltíveivel, feketéllő ciprusaival, hogy kis részletet megragadva az örök várost idézze nekünk. Kérem, nézzék meg, hogy milyen szigorú rend uralkodik minden felvételén. Nyilván addig várt, amíg a ferde járdára vetődő árnyék fel nem kúszott a mellvédre, a beugró falra, amíg bizarr rajzolatot nem teremtett a sokrétegű barokk párkányon. Érdekes megfigyelni, hogy a színészeket mozgó rendező milyen fukarul bánik a figurákkal, ha állóképet fényképez. A figura legtöbbször statisza szerepet kap csak, és talán hosszúra nyúlt árnyéka fontosabb, mint karaktere.

Kérem önöket, nézzék a képeket, és ne hallgassanak rám. A vizuális nyelvet az élő beszéd szavaival amúgy sem lehet visszaadni. Én a bevezetőmmel csupán kedvet szerettem volna csinálni a képek nézéséhez, és felhívni a tisztelt nézők figyelmét arra, hogy Gaál Istvánban, a neves filmrendezőben a nagyszerű festőt is ismerjék meg. ■

